

ПРИВАТНА ІНІЦІАТИВА В МЕДИКО-ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ОСВІТІ

(друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.)

Лутаєва Т. В., канд. пед. н., доц.

Національний фармацевтичний університет

Удосконалення сучасної медичної та фармацевтичної освіти в Україні потребує вивчення, урахування й відродження педагогічного досвіду. Особливий інтерес із цього погляду становлять традиції вітчизняної приватної ініціативи, якій належить провідна роль у вирішенні багатьох питань медико-фармацевтичної освіти в ХІХ – на початку ХХ ст.

У ході наукового пошуку встановлено, що питання становлення та розвитку приватної ініціативи в освіті на території Російської імперії досліджувалося в роботах О. М. Друганової, Г. М. Ульянової та ін. Проблема приватної ініціативи в медико-фармацевтичній освіті побічно висвітлювалася вітчизняними науковцями (І. Ю. Робак, Ж. Н. Перцева, З. П. Петрова та ін.) та не була предметом цілісного наукового аналізу.

Мета даних матеріалів – охарактеризувати особливості приватної ініціативи викладачів медичного та фізико-математичного факультетів Харківського університету другої половини ХІХ – поч. ХХ ст.

Українська дослідниця О. М. Друганова у своїх наукових працях відзначає, що «під приватною ініціативою в освіті варто розуміти організаційну, матеріальну діяльність окремих осіб та асоціацій різних типів і рівнів» [1]. Поряд з поняттям «приватна ініціатива» у досліджуваний період уживалися поняття «громадська ініціатива», «добродійність», «доброчинна діяльність», «допомога бідним», «піклування», «філантропія», «громадське призріння». В освітній сфері найчастіше використовувалося поняття «добродійність» та «доброчинна діяльність». За Г. М. Ульяновою, термін «добродійність» (рос. м. «благотворительность») слід застосовувати до громадської активності, пов'язаної з наданням фізичними й юридичними

особами (але тільки не суб'єктами держави) грошових і матеріальних ресурсів на допомогу нужденним [2, с. 624].

Вивчення історико-педагогічних джерел дозволяє свідчити, що приватна ініціатива в галузі освіти була притаманна представникам професорсько-викладацького складу медичного та фізико-математичного факультетів Імператорського Харківського університету.

Кращі представники вищої школи Російської імперії усвідомлювали свою наукову діяльність не як мертву чиновницьку службу, а як важливу громадську справу, спрямовану на розвиток вітчизни. Однак, не можна зводити їхню культурно-просвітницьку та добродійну діяльність тільки до голого ентузіазму. Матеріальний стан науковців-медиків (фармацевтів) досліджуваного періоду, зокрема в Харківському університеті, був згідно статистичним даним задовільним, що дозволяло їм здійснювати приватну ініціативу в освіті.

Усі наукові товариства медиків та природознавців, що підпорядковувалися адміністрації Харківського університету, надавали можливість своїм членам займатися добродійною діяльністю.

Представники Харківського медичного товариства (ХМТ), яке по суті було громадською структурою, існувало переважно на членські внески й приватні пожертвування, демонстрували численні приклади приватної ініціативи. Так, з ініціативи ХМТ в Харкові був організовано приватний вищий навчальний заклад – Жіночий медичний інститут (ЖМІ), заняття в якому почалися 1 листопада 1910 р.

У 1869 р. харківські науковці медико-фармацевтичної галузі стали ініціаторами створення Харківського товариства поширення в народі грамотності з М. М. Бекетовим на чолі. Завдяки сприянню фізіолога В. Я. Данилевського при товаристві був заснований Санітарний Комітет, що займається вихованням і оздоровленням ослаблених дітей. При кожній школі товариства організувалися уроки з гігієни й фізіології [3].

Представники професорсько-викладацького складу медичного й фізико-математичного факультетів Харківського університету, усвідомлюючи свою

готовність до рішення соціально-значущих педагогічних проблем, направляли свою діяльність на вдосконалення матеріальної бази університету, а також сприяли поширенню інформації про приватну ініціативу своїх колег.

У досліджуваний період професор ботаніки Микола Степанович Турчанінов передав у дарунок Харківському університету свою колекцію рослин. Одночасно з гербарієм університет одержав особисту ботанічну бібліотеку ученого [4, с. 125].

Приват-доцент Харківського університету Павло Дмитрович Хрущов витратив десятки тисяч рублів на устрій у власному маєтку в селищі Карасівка Харківського повіту найбагатшої фізико-хімічної лабораторії, з якої «вийшла низка робіт, частково виконаних їм, частково одним, частково його співробітниками» (переклад автора) [5, с. 588].

Апполінарий Григорович Підріз, фундатор вітчизняної клінічної урології, заповів все своє майно, у тому числі будинок і двірське місце по вулиці Пушкінській в м. Харкові, у спадщину Харківському університету [3].

У Харківському університеті діяло «Товариство допомоги недостатнім студентам» (з 1909 р. «Товариство допомоги хворим і недостатнім студентам і курсисткам»), яке займалося пошуком роботи для студентів, будівництвом гуртожитків, їдалень, організовувало доставку їжі додому, сприяло в наданні лікарняного лікування [6]. На початку ХХ в. у Харківському університеті діяв також професійний союз студентів-медиків, матеріальну допомогу якому надавали представники науково-педагогічного складу Харківського університету [6].

Ученими-медиками (фармацевтами) Харківського університету надавалася благодійна підтримка науковим дослідженням викладачів і студентів. Однією з найпоширеніших форм відповідної допомоги стали премії добродійників за певні наукові досягнення. Проведений науковий пошук дозволив установити перелік іменних стипендій для майбутніх медиків і фармацевтів. Серед них: за кращу наукову працю в галузі хірургії ім. В. Ф. Грубе [7], за кращу роботу з бактеріології й взагалі природничих наук ім.

Л. Ценковського, за кращу роботу із природничих наук ім. А. Павловського, В. Черняєва [5, с. 124].

Вважаємо, що головними рушійними силами приватної ініціативи у сфері медико-фармацевтичної освіти в ХІХ – на початку ХХ ст. стали соціально-економічні та соціокультурні умови, які визначали рівень добробуту регіональної еліти та її соціальної відповідальності, а також традиції християнської доброчинності, які склалися в Україні впродовж багатьох століть. Усвідомлення того, що саме у вищих навчальних закладах плекалися кадри вітчизняних учених, визначило пріоритет діяльності благодійників – підтримку наукових досліджень викладачів і студентів. Приватна ініціатива вчених-медиків (фармацевтів) – носіїв передової педагогічної думки – сприяла тому, щоб держава в особі свого уряду визнала позашкільну освіту, а також приватну вищу жіночу освіту важливими для суспільного прогресу.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА:

1. Друганова О. М. Розвиток приватної ініціативи в освіті України (кінець ХVІІІ – початок ХХ століття) : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / О. М. Друганова; Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2009. – 42 с.
2. Ульянова Г. Н. Здравоохранение и медицина // Россия в начале ХХ века / Г. Н. Ульянова. – М. : Новый хронограф, 2002. – С. 624-651.
3. Южный край. – 1900. – 21 октября; 13 ноября.
4. Камелин Р. В. Николай Степанович Турчанинов (к 200-летию со дня рождения) / Р. В. Камелин, А. К. Сытин // Ботанический журнал. – 1997. – Т. 82. – № 9. – С. 123-137.
5. Физико-математический факультет Харьковского университета за первые сто лет его существования (1805-1905) / Под ред. И. П. Осипова, Д. И. Багалея. – Харьков : Тип. Фирмы «Адольф Дорре», 1908. – 625 с.
6. Южный край. – 1909. – 28 листопада; 3 декабря.
7. Южный край. – 1899. – 11 апреля.

Анкета-заявка

1. Лутаєва Тетяна Василівна.
2. науковий ступінь: канд.пед.н.,
3. вчене звання: доцент,
4. місце роботи: кафедра педагогіки і психології НфаУ,
5. посада: доцент,
6. робоча адреса: 61013, м. Харків, вул. Челюскінців 3;
7. домашня адреса: 61024, м. Харків, . Труфанова 14, кв 16,
8. контактні телефони: 0936445900, 7040592,
9. e-mail: tanya_lutaeva@list.ru
- 10.секція: медична освіта: історія і сучасність;
- 11.назва доповіді: «Приватна ініціатива в медико-фармацевтичній освіті (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.)»
- 12.кількість оплачених примірників збірника: один.